

Faculteit Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2012-2013
Januari 2013

Naam:
Voornaam:
Examenummer:.....
Opleiding:.....

Schriftelijk examen

Prof. dr. R. Laermans
S0A20A – SOCIOLOGIE

Instructies voor een goed verloop van het examen.

1. Schrijf op elk van de antwoordbladen uw naam, voornaam en examenummer.
2. Controleer de volgorde van de pagina's en vragen. U moet na deze voorpagina eerst één pagina met twee open vragen vinden (pagina 2), vervolgens een blad met de specifieke instructies bij de meerkeuzevragen (pagina 3), en dan 24 meerkeuzevragen (pagina's 4 tot 7).
3. Ga ook na of u kladpapier hebt gekregen.
4. Lees aandachtig de instructies bij de meerkeuzevragen.
5. Gebruik voor elk antwoord niet meer ruimte dan voorzien. Laat alle pagina's aan elkaar vastzitten.
6. **Schrijf zo leesbaar en duidelijk mogelijk**; structureer tevens uw antwoorden om de open vragen.
7. Het examen begint om 14.00 uur en eindigt stipt om 17.00 uur. Tijdens deze periode kan niemand zonder dringende redenen het examenlokaal verlaten. Met het oog op een rustige en voor iedereen evenwaardige start worden pas vanaf 15.00 uur aanwezigheidsattesten ondertekend. In deze periode worden tevens de antwoordformulieren voor de meerkeuzevragen uitgedeeld.
8. Dit opleidingsonderdeel werd in het Nederlands gedoceerd en moet daarom ook in het Nederlands worden beantwoord.
9. Controleer voor het afgeven van dit antwoordcahier of u alle vragen heeft beantwoord.
10. Op het eind van het examen geeft u alle papieren af (examen en kladpapier).
11. Toon bij het afgeven van uw antwoordcahier uw studentenkaart en ga na of uw aanwezigheidsattest volledig is ingevuld.
12. Let op! Onregelmatigheden bij examens kunnen aanleiding geven tot ernstige sancties (art. 152 tot 154 van het onderwijs- en examenreglement).
13. De uitlooptijd is reeds begrepen in de toegekende examentijd.
14. U moet uw GSM in uw zak of jas vooraan in het lokaal laten liggen.

Veel succes!

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

1. Wat denk je van de volgende stelling: 'Het verschil tussen de interpretatieve en de mentalistische cultuuropvatting is eigenlijk niet zo groot. Wie bijvoorbeeld een object als "een mooi kunstwerk" categoriseert, houdt er gewoon de overtuiging op na dat het een kunstwerk is en apprecieert het vanuit de waarde schoonheid'? (antwoord max. ½ blz., vraag op 4 punten).

Bij het verbeteren werd de volgende 'antwoordsleutel' gebruikt:

- 1 punt op de basale definitie of omschrijving van beide cultuurbegrippen:
 - MC (mentalistische cultuuropvatting): cultuur als gedachtegoed/gedeelde **opvattingen** (overtuigingen, waarden, normen);
 - IC (interpretatief cultuurbegrip): cultuur als **betekenisgeving** op basis van symbolen.

- 1 punt op elementen aangedragen ter kritiek op de stelling, aangezien de theoretische uitgangspunten van beide benaderingen diametraal tegenover elkaar staan:
 - MC leunt aan bij de **Durkheimiaanse** theorie: bij cultuur gaat het om geïstitutionaliseerde opvattingen met een collectief, voorgegeven en dwingend karakter;
 - IC bouwt voort op de **Weberiaanse** theorie: de nadruk valt op de actieve betekenisgeving door individuen zelf

- 1 punt op elementen aangedragen ter bevestiging van de stelling:
 - zoals overtuigingen en waarden (hier: met betrekking tot kunst en schoonheid) in MC altijd **geïstitutionaliseerd** zijn, zijn ook codes dat in IC: binnen een interpretatiegemeenschap werken conventies betreffende de band tussen symbolen en hun betekenis vaak dwingend;
 - hetzelfde geldt bij uitbreiding voor de classificatieschema's of tweedelingen waarop individuen terugvallen bij betekenisgeving. Het is quasi onmogelijk in onze interpretatiegemeenschap bijvoorbeeld een Rembrandt niet in termen van de oppositie 'kunst/niet-kunst', zoals het ook zeer ongebruikelijk is kunst op basis van 'lekker/niet lekker' te beoordelen in plaats van met het schema 'mooi/lelijk'.

- 1 punt voor de verdere uitwerking van de theoretische verschillen:
 - geïstitutionaliseerd is een gedeeld **fonds/repertoire van betekenis mogelijkheden**: men is er noodzakelijk op aangewezen (werkt *constraining*), maar het biedt tegelijk diverse mogelijkheden aan tot actieve betekenisgeving voor individuen (*enabling*). Cultuur staat dan ook niet op zich in IC, maar wordt enkel 'gerealiseerd' in concrete symbolische handelingen zoals het kijken naar kunst en het spreken over kunst;
 - er bestaat ondanks die institutionalisering *binnen* een interpretatiegemeenschap dus ook, veel meer dan bij MC, ruimte voor culturele **interpretatiestrijd**, i.e. betreffende vraag wat 'kunst' is, of 'dat object kunst' is', en of het ook effectief 'mooie kunst' is.

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

2. Typeer de interactie tussen een manager en zijn secretaris of secretaresse kort aan de hand van de visies van T. Parsons en E. Goffman. Wijs daarbij op gelijkenissen en verschillen (antwoord max. 1/2 blz., vraag op 4 punten).

Bij het verbeteren werd de volgende 'antwoordsleutel' gebruikt:

- 1 punt op basale omschrijving of situering van beide theorieën:
 - Parsons: **stelseltheorie** (evt: functionalisme) met focus op systemen die bestaan uit positiegebonden rolhandelingen (evt.: in functiesystemen waar achterliggende waarden deze rollen mee vorm geven, zoals in de economie de waarde van efficiëntie of winstgerichtheid);
 - Goffman: **dramaturgisch** handelingsperspectief met focus op de pogingen van actoren om ten aanzien van een publiek een zo overtuigend mogelijke opvoering van hun rol te geven.

- 1 punt op de belangrijkste gelijkenis én het belangrijkste verschil:
 - gelijkenis: beide benaderingen zijn primair gericht op **rolhandelen** (en dus: op verwachtingen die in sociale interactie spelen met betrekking tot sociale posities;
 - verschil: Parsons is voornamelijk geïnteresseerd in **role taking** (rolhandelingen voor zover die geïnstitutionaliseerd zijn en worden overgenomen), terwijl Goffmans interesse uitgaat naar **role making**, i.e. hoe actoren in een 'frontstage' zelf op actieve wijze een beeld van zichzelf en hun rolbetrokkenheid proberen op te hangen.

- 1 punt op bijkomende gelijkenissen en verschillen:
 - verschil: voor Goffman gaat het niet enkel over de verwachtingen die met een positie samenhangen, maar vooral ook om de (moreel positief gekleurde) **persoonlijkheidskenmerken** die men in de rolvoering tot uiting kan brengen (zelfpresentatie) (eventueel ook: net als bij Parsons krijgt waardebetrokkenheid hier eveneens een plek, maar slechts voor zover die deel uitmaakt van de rolvoering zelf, en niet omdat ze feitelijk als een geïnternaliseerde attitude werkt);
 - gelijkenis: ook voor Goffman kunnen rollen sterk beperkend werken voor actoren, omdat met een door anderen gevalideerde zelfpresentatie tevens de verwachting van **consistentie** ten aanzien van hun rolhandelen ontstaat.

- 1 punt op de toepassing secretaris - manager

Faculteit Sociale Wetenschappen
Academiejaar 2012-2013
Januari 2013

Naam:
Voornaam:
Examenummer:.....
Opleiding:.....

INSTRUCTIES BIJ DE MEERKEUZEVRAGEN

1. Correctie voor raden!

Er wordt gewerkt met een zgn. correctie voor raden. Dat betekent dat bij een fout antwoord 1/ (alternatieven -1) van een punt wordt afgetrokken. In dit examen maakt de combinatie van 24 vragen op in totaal 12 punten (dus 1/2 punt per vraag) en 4 antwoordalternatieven bij elke meerkeuzevraag dat er **bij een fout antwoord 1/6 punt wordt afgetrokken**. Je kan echter ook een vraag onbeantwoord laten door het bolletje onmiddellijk na het nummer van de vraag in te vullen. In dat geval verlies je uiteraard geen punten.

2. Invullen van de antwoordformulieren voor de meerkeuzevragen

- Gebruik de vragenbladen hierna als oefenbladen. Voor je definitieve antwoorden ontvang je tijdens het examen een geprecodeerd antwoordformulier.
- De antwoordformulieren moet je invullen met **blauwe of zwarte balpen**. Zorg ervoor dat je de bolletjes volledig opvult.
- Indien je **van antwoord wenst te veranderen**, moet het eerst ingevulde antwoord duidelijk worden doorkruist en het bolletje van het nieuwe antwoord worden ingekleurd. Probeer dit te vermijden door eerst te werken met de vragenbladen en enkel je definitieve antwoorden op het antwoordformulier te noteren.
- Indien je **een vraag niet wenst te beantwoorden** (zie ook hierboven: 'correctie voor raden'), moet je het bolletje onmiddellijk na het nummer van de vraag invullen. Deze bolletjes kunnen dus **in geen geval** worden gebruikt om aan te duiden welke vragen al of niet beantwoord zijn (het zgn. afpunten).
- Hou je strikt aan deze instructies, want de antwoordformulieren worden automatisch ingelezen en gecorrigeerd. Ze worden dus **niet** nagekeken op mogelijke overtredingen van de instructies en de eventuele negatieve consequenties op het puntenbeeld.

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

1. Welk begrip hoort *niet* in het onderstaande rijtje thuis:

- a) 'Gemeinschaft'
- b) verzuiling
- c) *onderhandelingshuishouding*
- d) traditie

De begrippen 'Gemeinschaft', verzuiling en traditie slaan op een nog niet geïndividualiseerde samenleving. 'Onderhandelingshuishouding' hoort dus niet thuis in het rijtje omdat de notie een overheersende vorm van samenhandelen binnen zo'n samenleving typeert.

Dit was een eerder makkelijke vraag, aangezien ze door veel studenten correct werd beantwoord.

2. Hoewel het symbolisch interactionisme nauw aansluit bij de sociologische visie van Max Weber, zijn er ook verschillen. Zo krijgt een centrale notie uit Webers 'begrijpende sociologie' bij Blumer beduidend *minder* aandacht, met name:

- a) betekenisgeving
- b) methodologisch individualisme
- c) interpretatie
- d) *handelingsmotieven*

We kunnen Blumer juist in de Weberiaanse traditie of, breder, binnen de interpretatieve sociologie situeren omdat hij net als Weber focust op de betekenisgeving via, en de interpretatie van, symbolen door interacterende individuen. Hij deelt dus ook met Weber diens methodologisch individualisme, zoals bijv. ook meer concreet blijkt uit zijn kritiek op de (Durkheimiaanse/Parsoniaanse) idee dat rollen van buitenaf inwerken op individuen en hun handelen structureren. Anders dan Weber heeft hij het echter nauwelijks over handelingsmotieven en hun ordenende werking binnen samenhandelen. Dat Weber daar in zijn interpretatieve sociologie wél op focust, blijkt behalve uit zijn benadering van sociale orde ook uit het gegeven dat hij een beroemde vierdeling van handelingsmotieven heeft nagelaten.

3. Wie van de volgende sociologen beschouwt het verschillend beslissingskapitaal dat is verbonden met uiteenlopende beroepsposities als doorslaggevend bij het bepalen van iemands klassenpositie?

- a) Marx
- b) Bourdieu
- c) Goldthorpe
- d) *Dahrendorf*

Bij Marx wordt de mogelijkheid om te beslissen enkel *impliciet* meegenomen bij de typering van de heersende klasse: zij bezit de productiemiddelen en kan daarom ook beslissen hoe ze worden ingezet of aangewend. In Bourdieus klassenbenadering is (organisatorische) beslissingsmacht geen expliciete dimensie bij het onderscheiden van klassenposities: hij focust op het verschil tussen economisch (inkomen, vermogen) en cultureel kapitaal (onderwijsniveau), aangevuld met de dimensie sociaal kapitaal. Goldthorpe tematiseert het aspect 'organisatorisch beslissingkapitaal' onder de noemer 'werksituatie' wel nadrukkelijk in zijn benadering, maar zonder dat het daarbinnen de doorslag geeft tegenover de dimensie 'marktsituatie'. Dat is wel het geval bij Dahrendorf, aangezien die de klassentegenstelling verbindt met het onderscheid 'wel of geen gezagspositie' bezetten (waarbij gezag = geldige of legitieme beslissingsmacht).

Faculteit Sociale Wetenschappen
 Academiejaar 2012-2013
 Januari 2013

Naam:
 Voornaam:
 Examennummer:.....
 Opleiding:.....

4. Nationalisme zou Durkheim verbinden met de notie van

- a) *collectief bewustzijn*
- b) organische solidariteit
- c) anomie
- d) altruïstische zelfmoord

Nationalisme heeft niet meteen iets te maken met de wederzijdse afhankelijkheid door arbeidsdeling (= organische solidariteit) of met de afwezigheid c.q. het wegvallen van normen (= anomie). Evenmin vermeldt Durkheim het als een oorzaak van altruïstische zelfmoord. Daarentegen beschouwt hij het expliciet als een 'typisch moderne' vorm van collectief bewustzijn dat een integrerende werking kan hebben als solidariteitsmechanisme wanneer collectieve religieuze denkbeelden aan kracht inboeten. Dit was overigens een relatief makkelijke vraag daar vele studenten ze correct beantwoordden.

5. Het begrip 'modern kapitalisme' verwijst bij Marx in de eerste plaats naar

- a) het verschil tussen de bezitters en niet-bezitters van productiemiddelen
- b) *de cyclus G-W-G'*
- c) het verschil tussen de bezitters en niet-bezitters van kapitaal
- d) de cyclus W-G-W'

Het verschil tussen bezitters en niet-bezitters van productiemiddelen speelt volgens Marx in ieder samenlevingstype en is dus niet karakteristiek voor het moderne kapitalisme. Dat geldt wel voor het verschil tussen de bezitters en niet-bezitters van kapitaal, maar in zijn typering van het kapitalisme benadrukt Marx - zoals ook in het handboek wordt gesteld - het feit dat kapitaal (geld) wordt ingezet met oog op de productie van waren die na verkoop méér geld dan de initiële investering opbrengen. Dat is de cyclus G - W - G', of Marx' algemene formule voor 'het moderne kapitaal'. De formule W - G - W' slaat daarentegen op een situatie waarin mensen waren bezitten en die ruilen tegen geld met het oog op méér waren - wat niet de realiteit van het modern-industriële kapitalisme is. Ook dit was een eerder makkelijke vraag die vele studenten correct beantwoordden.

6. Wanneer kinderen elkaar op school een spelletje aanleren, is dat een voorbeeld van

- a) externe dwang tot zelfdwang
- b) *tertiaire socialisatie*
- c) peer learning
- d) secundaire socialisatie

Een spelletje aanleren verschilt duidelijk van 'pressen tot zelfdwang'. Het gaat ook niet om secundaire socialisatie, of het bijbrengen van kennis en vaardigheden binnen onderwijsverband, in strikte zin, dus op basis van een formeel curriculum. De beschreven situatie impliceert wel de school als plek of sociaal verband, en een leren van gelijken of peers. Daarom kozen vele studenten voor het alternatief 'peer learning'- maar dat begrip is géén concept uit het handboek. Op pagina 83 wordt wel gesproken over de opname 'in een *groep van gelijken* of **peergroup**, waarbinnen ze (kinderen - RL) bijvoorbeeld leren wat het betekent om een aantrekkelijk meisje of een attractieve jongen te zijn'. Daarop volgt niet het begrip 'peer learning'! Het juiste antwoord is dus alternatief b - zie in dit verband ook pagina 86 van het handboek, bovenaan: 'De notie van **tertiaire socialisatie** verwijst naar al deze *socialisatieprocessen die naast of na de primaire en secundaire socialisatie plaatsvinden*. Het begrip slaat dan ook op een breed scala van fenomenen: het leren in peergroepverband of bij het toetreden tot een bejaardenvereniging, de socialisatie van de nieuweling binnen een werkkring, het bijbrengen van de vereiste competenties voor als afwijkend beschouwd gedrag, enzovoort.' Kortom, 'peer learning' fungeerde in de aangeboden antwoordalternatieven als zgn. afleider...

Faculteit Sociale Wetenschappen

Academiejaar 2012-2013

Januari 2013

Naam:

Voornaam:

Examenummer:.....

Opleiding:.....

7. Bij veel vormen van reclame past het begrip

- a) *tekenwaarde*
- b) *distinctieprofijt*
- c) *etikettering*
- d) *cultureel of symbolisch geweld*

'Distinctieprofijt' is een begrip dat Pierre Bourdieu muntte voor het zich 'afzetten' tegenover een andere klasse via de aanschaf van specifieke consumptiegoederen, kunstbezoek, enzovoort. Het heeft dus niet meteen iets met reclame te maken. Dat geldt ook voor de begrippen 'etikettering' (door kennisberoepen) of 'cultureel of symbolisch geweld' (ook een notie van Bourdieu, die hij gebruikt om te wijzen op het niet-onderkende karakter van vele vormen van culturele machtsuitoefening). 'Tekenaarde', een notie die we danken aan Jean Baudrillard, slaat daarentegen wél op de bijbetekenissen of connotaties van reclamevoorstellingen.

8. Het gezag van een democratisch verkozen president als Barack Obama is in de eerste plaats

- a) *legaal*
- b) *traditioneel*
- c) *charismatisch*
- d) *functioneel*

'Functioneel gezag' is een type dat niet voorkomt in Webers beroemde typering van gezagsvormen. Het gezag van een president berust ook niet op traditie, wel op legaal omschreven bevoegdheden. 'Legaal gezag' was dus het juiste antwoordalternatief. Daarbij wordt niet ontkend dat Obama zijn presidentieel gezag misschien ook deels haalt uit charisma - maar het ging hier om de gezagsvorm die 'in de eerste plaats' de autoriteit van een verkozen president stut. Dit bleek trouwens een ronduit makkelijke vraag te zijn...

9. Een kamervoorzitter dient zich bij parlementaire debatten onpartijdig op te stellen. Als geëngageerd partijlid kan hij het daar echter moeilijk mee hebben omdat hij de standpunten van zijn partij wil verdedigen. Wanneer deze spanning voor hem problematisch wordt, spreken we van

- a) *rolambivalentie*
- b) *een intern rollenconflict*
- c) *een extern rollenconflict*
- d) *een definitiestrijd*

Het gaat hier duidelijk niet om een definitiestrijd, wel om 'het zich tussen twee vuren geplaatst voelen' omwille van het bekleden van twee posities, nl. die van kamervoorzitter en gekozen partijlid. Er wordt duidelijk gesteld dat de vraag slaat op een situatie waarin 'de spanning voor hem problematisch wordt', dus het gaat om bepaald meer dan rolambivalentie: we hebben te maken met een heus rollenconflict. Veel studenten kozen voor de optie van een intern rollenconflict, maar dat klopt niet. De positie van gekozen partijlid situeren we uiteraard binnen het meer algemene positieveld 'partij'. Daarbinnen is kamervoorzitter echter géén vaste positie, aangezien ze soms deze, dan weer gene partij toevalt in het licht van de verkiezingsuitslag. De positie van kamervoorzitter moeten we dus in een andere positie set lokaliseren, m.n. het geheel van parlementaire posities. Daartoe behoort uiteraard ook de positie van volksvertegenwoordiger of parlementariër. Indien dat de insteek voor de vraag was geweest, was alternatief b (intern rollenconflict) effectief het juiste antwoord. Er wordt in de vraagformulering echter duidelijk gesteld dat de andere positie die van 'geëngageerd partijlid' is. Dit was, toegegeven, een moeilijker vraag, zeg maar een doordenker....

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

10. Welk begrip is *niet* bruikbaar voor de sociologische karakterisering van het huidige systeem van intieme relaties?

- a) affectief handelen
- b) gender, in specifieke zin
- c) sekse, in brede zin
- d) horizontale sociale differentiatie

Ook dit was een moeilijkere vraag omdat de vraagformulering stelt dat het niet primair om intieme relaties als zodanig gaan, wel om 'het huidige systeem van intieme relaties'. Dan hebben we het over een functiesysteem in onze samenleving, dat we in de colleges vaak kortweg omschreven als 'het intiemsysteem' (als alternatief voor het meer traditionele 'gezinssysteem'). Functiesystemen staan als sociale eenheden naast elkaar in onze maatschappij: het verschijnsel functionele differentiatie illustreert de notie van horizontale sociale differentiatie (i.t.t. verticale sociale differentiatie, zoals klassendifferentiatie: sociale eenheden die zich 'geladderd' of hiërarchisch tot elkaar verhouden). Zo bekeken is antwoordalternatief d, dat meer werd gekozen dan het juiste antwoord, dus wel degelijk bruikbaar voor de karakterisering van 'het huidige systeem van intieme relaties' en daarom een fout antwoord.

De alternatieven 'affectief handelen' en 'gender, in specifieke zin' (= de sociaal dominante definities van vrouwelijkheid en mannelijkheid) zijn uiteraard ook wel degelijk bruikbaar in een sociologische typering van de werking van het contemporaine 'intiemsysteem'. Dat geldt daarentegen niet voor 'sekse, in brede zin': die notie komt gewoonweg niet voor in het handboek... Dat maakt wel een verschil tussen sekse en gender, waarbij vervolgens alleenlijk voor gender tussen een brede en een meer specifieke betekenis wordt onderscheiden.

Tot hier de uitleg. *Omdat de zgn. item-toets correlatief aan de lage kant was, werd deze vraag niet weerhouden bij de berekening van het eindresultaat.*

11. Sociologisch gezien vervult het onderwijs haar functie voor

- a) individuen
- b) *de maatschappij*
- c) andere functiesystemen
- d) de hogere klassen

Bij het kijken naar de functie of gevolgen van een sociaal fenomeen kunnen we dat in principe relateren aan verschillende andere sociale fenomenen (maar niet dus individuen). Je kan dus effectief kijken naar de gevolgen van het onderwijs voor andere functiesystemen (zoals: het afleveren van gekwalificeerde beroepskrachten voor de economie) of de hogere klassen. In het laatste geval kan je spreken van een specifieke latente functie, m.n. de reproductie van de sociale of klassenongelijkheid. In de vraagformulering gaat het echter om de algemene functie van het onderwijs - en dan gaat het in een moderne of functioneel gedifferentieerde toch allereerst om het gegeven dat het onderwijs binnen onze samenleving instaat voor het gericht bijbrengen van gespecialiseerde kennis. Dat is nergens anders in de maatschappij een 'hoofdtak' of gevolg van een sociaal verband, netwerk,... Het onderwijs vervult dus in de eerste plaats haar functie voor de maatschappij.

12. 'Allochtonen danken hun economische en culturele achterstandspositie goeddeels aan hun gebrek aan persoonlijk initiatief'. Deze uitspraak illustreert het begrip

- a) 'verstehen'
- b) waarderingsvrijheid
- c) sociologische verbeeldingskracht
- d) *slachtofferblamage*

De relatie tussen de uitspraak en de antwoordalternatieven 'verstehen' (begrijpen van motieven) of waarderingsvrijheid (geen vermenging van feiten en waarden) is nogal dun, ook al gaat het om een schijnbaar feitelijke constatering die naar motivering kijkt. Van sociologische verbeeldingskracht is

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

zeker geen sprake, aangezien de uitspraak voorbijgaat aan de structurele factoren voor de achterstandspositie van allochtonen (overigens een woord dat van langsom meer onder vuur ligt, zo leert het nieuws van de voorbije dagen). Het statement duidt dus juist op een gebrek aan sociologische verbeeldingskracht: een problematische situatie wordt zodanig sterk geïndividualiseerd of gepersonaliseerd dat de schuld ervoor in de schoenen van de betrokkenen wordt geschoven. Dan kunnen we inderdaad spreken van slachtofferblamage.

Overigens was dit een gemakkelijke vraag: van de studenten die antwoordden, koos minder dan vijf procent voor een van de eerste drie antwoordalternatieven...

13. Sociale ongelijkheid hangt volgens Pierre Bourdieu primair samen met de ongelijke verdeling van

- a) *economisch en cultureel kapitaal*
- b) economisch en sociaal kapitaal
- c) cultureel en sociaal kapitaal
- d) economisch, cultureel en sociaal kapitaal

We kunnen het kort houden: economisch (inkomen, vermogen) en cultureel kapitaal (onderwijsniveau) zijn de twee basisdimensies in Bourdieus klassenmodel. Sociaal kapitaal wordt daarbinnen, via de notie van sociaal traject, enkel in derde instantie gehanteerd om klassenfracties te onderscheiden. Ook dit was een eerder makkelijk vraag die velen correct beantwoordden.

14. In gesprekken zijn studenten het regelmatig oneens over 'de zwaarte' of moeilijkheidsgraad van een vak. Indien je het inhoudelijk meest toepasselijke begrip kiest, is zo'n discussie een voorbeeld van

- a) symbolisch grenswerk
- b) labeling
- c) symbolische communicatie
- d) *culturele interpretatiestrijd*

De twee eerste antwoordalternatieven verwijzen duidelijk naar een ander fenomeen dan een gesprek over de moeilijkheidsgraad van een opleidingsonderdeel. 'Symbolisch grenswerk' slaat op het daadwerkelijk trekken van grenzen in de realiteit aan de hand van een classificatieschema als 'privé versus publiek' door er bijvoorbeeld twee mobiele nummers annex telefoons op na te houden, een voor het werk en een voor de private relaties. 'Labeling' is het verschijnsel dat kennisberoepen (zoals psychiaters) met macht bepaalde situaties of mensen officieel kunnen categoriseren of definiëren als bijvoorbeeld abnormaal. Uiteraard is er bij een gesprek sprake van symbolische communicatie - maar dat begrip is hier niet meteen het meest toepasselijke: dat is wel degelijk de notie van culturele interpretatiestrijd.

15. Welke van de onderstaande tweedelingen is *geen* logische tegenstelling?

- a) culturele homogenisering vs. culturele hybridisering
- b) ruimte van plaatsen vs. ruimte van stromen
- c) *globalisering vs. glocalisatie*
- d) creolisering vs. culturele homogenisering

Antwoordalternatieven a en d zijn alvast gelijkwaardig daar de noties van culturele hybridisering en creolisering synoniemen zijn. Beide begrippen zijn qua betekenis ('vermenging') tegengesteld aan de notie van culturele homogenisering, zodat a en d geen correcte antwoorden zijn. Ook alternatief b is dat niet: binnen de benadering van Manuel Castells is een 'ruimte van plaatsen' tegengesteld aan een 'ruimte van stromen' (als internet of cyberspace). Het juiste antwoord is dan ook c: globalisering kan neerkomen op glocalisatie, of het in elkaar haken van een mondiale cultuurvorm met een lokale variatie (zoals een McLaks hamburger in een Zweedse MacDonalds).

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

16. Bij de verkoop van een woning dient elke eigenaar tegenwoordig in Vlaanderen aan een kandidaat-koper een zogeheten EPC-attest voor te leggen. Dat komt neer op een verslag dat een score bevat voor het energieverbruik van de aangeboden woning. Doel is eigenaars te laten investeren in hun woning om deze score zo gunstig mogelijk te houden. Moest nu na een aantal jaren blijken dat gezinnen onder een bepaalde inkomensgrens hun woningen daardoor niet meer verkocht krijgen, dan zouden we kunnen spreken van:

- a) een self-denying prophecy
- b) een onbedoeld gevolg
- c) een Mattheüseffect
- d) een pervers effect

Het gaat niet om een self-denying of zichzelf weerleggende voorspelling, aangezien er geen sprake is van een initiële situatiedefinitie die leidt tot een handelen dat deze definitie teniet doet. De beschreven situatie illustreert daarentegen wel de notie van onbedoeld gevolg - wat ook het juiste antwoord is. Een pervers effect is immers een heel specifiek soort onbedoeld gevolg: een maatregel sorteert krek de omgekeerde dan de bedoelde. Daarvan is hier geen sprake, want er wordt niet gerept over dalende energiezuinige investeringen op termijn (wat inderdaad zou neerkomen op een 'omgekeerd gevolg'). Een Mattheüseffect is dan weer een onderafdeling van de notie van pervers effect: het begrip verwijst naar het verschijnsel dat overheidsmaatregelen gericht op de onderste treden van de sociale ladder proportioneel meer de midden- en hogere lagen ten goede komen (zoals de zgn. democratisering van het onderwijs of cultuursubsidies).

17. In de uitspraak 'zij weegt zo licht als een pluimpje' staat het woord 'pluimpje' voor

- a) het symbool
- b) de denotatie
- c) de connotatie
- d) de referentiële waarde

Omdat de zgn. item-toets correlatief zeer laag was, werd deze vraag niet weerhouden bij de berekening van het eindresultaat.

Dat het niet ging om de referentiële waarde van het woord 'pluimpje' is duidelijk: het gaat niet om de referent binnen de realiteit of werkelijkheid van het woord pluimpje. Evenmin wordt 'pluimpje' hier in de letterlijke of denotatieve betekenis gebruikt: een meisje of geen vrouw *is* geen pluimpje. Blijven dus over antwoordmogelijkheden a en c. Beide antwoorden kloppen - maar er staat in de vraagformulering niet dat het meest specifieke begrip moest worden aangeduid... Daarom werd beslist om de vraag te laten vallen.

18. Welk van de vier onderstaande fenomenen is *geen* voorbeeld van een sociaal feit?

- a) doodgaan
- b) bidden
- c) zich 's morgens wassen
- d) feestkledij dragen op oudejaarsavond

Antwoordalternatieven b, c, d impliceren waarden of normen (respect voor God tonen, hygiëne) die binnen een gemeenschap of sociaal verband voorgegeven en bindend zijn, of daarbinnen op zijn minst normaal worden bevonden (zoals het dragen van feestkledij op oudejaarsavond). Dan gaat het dus om sociale feiten, in de Durkheimiaanse zin van het woord: collectieve opvattingen die individuen zijn voorgegeven met een zekere mate van dwang (die wisselt bij zeden en en gebruiken: feestkledij is algemeen gesproken een gebruik). Het juiste antwoord is dus 'doodgaan': dat is in de eerste plaats een biologisch feit. Overigens was dit, afgaande op het aantal correcte antwoorden, een gemakkelijke vraag...

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

19. De belangrijkste verklaring voor de relatief sterke zelfcontrole die Westerse mensen thans aan de dag leggen is

- a) de afhankelijkheid van hoger geplaatsten
- b) de hoge mate van arbeidsdeling
- c) de sterke onderlinge distinctiestrijd
- d) het sociale leven binnen grootschalige sociale verbanden

Om kort te gaan: het verwachte antwoord was alternatief b, wat aansluit bij wat in het handboek in algemene termen wordt gesteld p. 78: 'In onze samenleving moeten we vanwege de sterk doorgedreven arbeidsdeling, die ons van velen een beetje afhankelijk maakt, heel wat zelfbeheersing aan de dag leggen'. Het enkele zinnen verderop gegeven voorbeeld van 'het zich in toom houden' tegenover een irritante collega suggereert echter dat voor antwoordalternatief d toch ook wel wat te zeggen valt - en dat des te meer omdat in een moderne samenleving het sociale leven, en dus ook afhankelijkheid, nogal eens gevat zit in grootschalige sociale verbanden.

Omdat de item-toets correlatie aan de lage kant was, werd deze vraag niet weerhouden bij de berekening van het eindresultaat.

20. Studenten letten vaak gewoon ook op in de les omdat de prof hen publiekelijk terecht kan wijzen wanneer ze dat niet doen. Die mogelijkheid verwijst volgens de visie van Weber in eerste instantie naar:

- a) de autoriteit van de prof
- b) de macht van de prof
- c) de heerschappij van de prof
- d) *de machtsbronnen van de prof*

De mogelijkheid dat de prof publiek terechtwijst bij handelen dat niet conform de verwachtingen is, slaat niet direct op diens macht, autoriteit (legitieme macht) of heerschappij (duurzame macht). Althans voor zover wij weten, stipuleren onderwijsreglementen doorgaans niet dat bij storend studentengedrag een publieke terechtwijzing mag volgen (indien dat wel het geval zou zijn, kan men spreken van legaal gezag; de mogelijkheid heeft overigens ook niets te maken met het zgn. kennisgezag van de prof). In het geding is ook niet dé macht van de prof, maar - omwille van de specifieke omschrijving - een van de machtsbronnen die zij of hij zou kunnen inzetten (en die tot individueel 'gezichtsverlies' zou kunnen leiden).

Overigens bleek dit een eerder moeilijke te vraag te zijn...

21. Wanneer een leraar bij de start van een nieuw schooljaar zijn eigen zoon in de klas krijgt, vergroot de kans op rollenincongruenties als we kijken naar:

- a) het rollenstel van die leraar
- b) het positiesegment van die leraar
- c) *het positieveld van die leraar*
- d) de positieset van die leraar

De notie van positieset valt meteen af wegens niet relevant, aangezien ze slaat op alle posities die een individu op een bepaald levensmoment regelmatig inneemt (leraar, consument, burger,...). Het rollenstel van de leraar omvat dan weer het geheel van rollen dat hij in het positieveld 'school' heeft te spelen en omvat dus de relaties of positiesegmenten leraar-leerling, leraar-medeleraars, leraar-ouders, of leraar-directeur. Deze notie is dan ook te algemeen in het licht van de vraagformulering, die focust op het positiesegment leraar-leerling. Zo komt antwoordmogelijkheid b in beeld, maar het is ook te algemeen daar het niet specificeert dat het om het positiesegment leraar-leerling gaat in de beschreven situatie (correct zou wel het antwoord 'een positiesegment van die leraar' zijn geweest). Blijft dus over alternatief c: omdat het positieveld van de leraar de (tegen)positie van leerling omvat, bestaat er een kans op rollenincongruentie wanneer die door een bekende wordt bekleed. Afgaande op de gegeven antwoorden bleek ook dit een eerder moeilijke vraag te zijn.

Faculteit Sociale Wetenschappen

Naam:

Academiejaar 2012-2013

Voornaam:

Januari 2013

Examenummer:.....

Opleiding:.....

22. Welke van onderstaande uitspraken klopt strikt genomen niet?

- a) De 'kapitalistische geest' heeft zich mede kunnen doorzetten dankzij een logica van waarderationeel handelen.
- b) *Statusonzekerheid ontstaat wanneer iemand zich hoog op de sociale ladder bevindt, maar laag op de prestigeladder.*
- c) Een functiesysteem treffen we uitsluitend in een functioneel gedifferentieerde samenleving aan.
- d) In de visie van Dahrendorf behoren professoren niet tot de dominante klasse.

Antwoordalternatieven a, c, en d bevatten correcte uitspraken. Volgens Weber heeft de zgn. kapitalistische geest zich mede kunnen doorzetten dankzij het waarderationeel handelen, gericht op heilzekerheid, van de kant van protestantse gelovigen. Functiesystemen komen inderdaad enkel in een functioneel gedifferentieerde maatschappij voor (dit is eigenlijk een quasi-tautologische uitspraak), en volgens Dahrendorf behoren de bekleders van gezagsposities binnen de economie en de politiek tot de dominante klasse (en niet professoren of, algemener, de bekleders van een gezagspositie in het onderwijs). Uitspraak b is dan weer echt fout, en dus het juiste antwoord. Statusonzekerheid heeft immers te maken met het innemen van twee of meer uiteenlopende posities op de status- of prestigeladder (en niet dus op de sociale ladder resp. de prestigeladder: het gaat om een fenomeen dat we situeren binnen de dimensie van zgn. subjectieve sociale ongelijkheid). Dit was blijkbaar een echt moeilijke vraag..

23. Binnen gevangenissen kunnen criminele kennis en vaardigheden makkelijk aan nieuwkomers aangeleerd worden. Zo bekeken houden gevangenissen criminele subculturen mee in stand. Met deze stellingname beoordelen we gevangenissen

- a) uitsluitend op hun latente functie
- b) *uitsluitend op hun latente disfunctie*
- c) zowel op hun latente functie als op hun latente disfunctie
- d) noch op hun latente functie, noch op hun latente disfunctie

Bekeken vanuit de officiële beleidsdoelstellingen dienen gevangenissen niet meteen om criminele competenties door te geven. De situatie beschrijft dus een onbedoeld gevolg, dat tevens ongewenst is. Het gaat dus om een latente disfunctie, wat velen ook wisten: het ging blijkbaar om een eerder gemakkelijke vraag.

24. In de periode van de Amerikaanse slavernij werden vooral Afro-Amerikanen vaak afgebeeld als verzot op watermeloenen (o.m. in reclame). Het hielp binnen de Amerikaanse samenleving mee de idee in stand houden dat slaven niet echt uit waren op vrijheid, maar zich tevreden stelden met veel eenvoudigere dingen. Dit is alvast *geen* voorbeeld van

- a) een teken
- b) een ideologie
- c) labeling
- d) een externe collectieve identiteit

De beschreven voorstelling *kan* als één complex teken of voertuig van betekenis worden beschouwd, al ligt dat - toegegeven - misschien niet helemaal voor de hand (zie ook hierna). Minder onduidelijkheid kan er bestaan over het feit dat ze ook als een ideologische legitimatie van de ongelijke positie tussen blanken en zwarte slaven werkte. Tegelijk kan ook van een externe collectieve identiteit worden gesproken, m.n. een collectieve blanke voorstelling van 'zij, de Afro-Amerikanen'. Het gegeven voorbeeld is daarentegen géén voorbeeld van labeling, want het gaat om een algemene voorstelling, niet ook om een officiële, door kennisgezag gedekte categorisering. Dat was dan ook het verwachte antwoord.

De antwoordanalyse leerde echter dat antwoordalternatief a beduidend meer werd gekozen dan het juiste antwoord. Allicht speelde daarbij de redenering dat strikt genomen de beschreven afbeelding

Faculteit Sociale Wetenschappen

Academiejaar 2012-2013

Januari 2013

Naam:

Voornaam:

Examenummer:.....

Opleiding:.....

niet uit één maar vele tekens bestaat. Omwille van deze onduidelijkheid - er had eigenlijk 'een geheel van tekens' moeten staan - *werd deze vraag niet weerhouden bij de berekening van het eindresultaat.*